

# کیلی محمدی

تورک ازمغانک ناسر افطاری

## مُصَاحَبَه

### تورکچیلک تاریخی

تورکچیلک مملکتیزده ظهورندن اول ،  
آوروپاده تورکچیلک دایر ایکی حرکت وجوده کلدی .  
بونلردن برنجیسی فرانسیزجه ده ( تورکوری )  
دینیلن ( تورکپرستلک ) در . تورکیاده یابیلان  
ایکلی و یوک دو قومله ، خالیر ، کلیملر ، چینلر ،  
دمیرچی و سرائفوز ایشلری ، مجلدلرک ، تذهیبچیلرک  
یابدقلمی تجلیدلر و تذهیبیلر ، مانعاللر ، شامدانلر  
الح . کبی تورک صنعتک اثرلری چوقدن آوروپاده کی  
نقائسپرستلرک دقتی جلب ایتمشدی . بونلر تورککلرک  
اثری اولان بوکوزل اشیا یی بیکارجه لیرالصر  
ایده رک طوبالارلر و اولرنده برتورک صالونی یاخود  
تورک اوداسی وجوده کتیریرلردی . بعضیلری ده  
بونلری باشقه ملتله حائده بدیعله برابر ، بیلولری  
آرهمسند تهمیر ایدرلردی .

آوروپالی رساملرک تورک حیاته دایر یابدقلمی  
طابلورله ، شاعرلرک و فیلسونلرک تورک اخلاقی  
توصیف یولنده یازدقلمی کتابلرده ( تورکوری )  
داخلنه کیردی . لامارتینک ، اوکوست قونک ،  
پیرلاینتک ، عالی پاشانک خصوصی کاتبی بولونان  
میسمرک ، پیرلوتینک ، فارهرک تورککلرک حقندن کی  
دوستانه یازیلری بو قیللندر . بو آوروپاده کی  
بو حرکت ، تمامیله تورکیاده کی تورککلرک ، بدیی  
صنعتلرده و اخلاقده کی یوکسکلارینک برتجلیسندن  
عبارتدر .

آوروپاده ظهور ایدن ایکنجی حرکتده  
تورکیات ( تورکولوژی ) نامی ویریلیر . روسیه ده  
آلمانیده ، مجارستانده ، دانیمارقه ده ، فرانسه ده ،  
انگلتره ده برچوق علم آداملری اسکی تورککلرک ،  
هونلرک و مغوللرک دایر تاریخی و عتیقیاتی تحریلر  
یامغه باشلادیلر . تورککلرک پک اسکی بر ملت  
اولدیفنی ، غایت کنیش بر ساحه ده یایلمش بولور .  
نذیفنی و مختلف وزمانلرده جهانگیرانه دولتلر و یوکسک  
مدنیتلر وجوده کتیردیکنی میدان قویدیلر . واقعا ،  
بوصوککی تدقیقلر موضوعی ، تورکیا تورککلری

دکل ، قدیم شرق تورککلری . فقط ، برنجی  
حرکت کبی ، بو ایکنجی حرکتده مملکتیزده کی  
بعض متفکرلرک روحنه تأثیرسز قالیوردی . بالخاصه ،  
فرانسز مورخلرندن ( ده کینی ) نک تورککلرک ،  
هونلرک و مغوللرک دایر یازمش اولدیفنی بویوک  
تاریخله انکایر عالملرندن ( سیرداویدس لومله ) ک  
سلطان سلیم ثالثه اتحاف ایتدیک ( کتاب علم النافع )  
اسمندن کی عمومی تورک صرقی ، متفکرلرک  
روحنده بویوک تأثیرلر یایدی . بویکنجی اثر ،  
مؤلفی طرفندن انکایرجه یازیلشدی . بر مدت  
صوکرا ، والدیه سی بو کتایی فرانسیزجه یه ترجمه  
ایده رک سلطان محموده اتحاف ایتدی . بو اثرده  
تورکجه نک مختلف شعبه لرندن باشقه ، تورک مدنیتندن ،  
تورک اتنوگرافیسندن و تاریخنندن بحث اولونیوردی .  
سلطان عبدالعزیزک صوک دورلری ایله سلطان  
عبدالحمیدک ایلك دورلرنده ، استانبول ، بویوک  
بر فکر حرکتنه تجلیسکه اولمشدی . بوراده هم  
بر انجمن دانش تشکیله باشلامش ، همده بر  
دارالفنون وجوده کلشدی . بوندن باشقه ،  
عسکری مکتبلرده یکی بر روحله یوکسکلرک  
باشلامشدی .

اوزمان بو دارالفنونده ( حکمت تاریخ )  
مدرس ی بولونان احمد وفیق پاشا ایدی . احمد  
وفیق پاشا ، شجره تورکیه یی ، شرق تورکجه سندن  
استانبول تورکجه سینه ترجمه ایتدی . بوندن باشقه ،  
( لهجه عثمانی ) اسمندن برتورک قاموسی وجوده  
کتیرهرک ، تورکیاده کی تورکجه نک عمومی و بویوک  
تورکجه نک بر لهجه سی اولدیفنی و بوندن باشقه تورک  
لهجه لری بولوندیفنی آرازلرنده ده مقایسه لر یاهر  
میدانه قویدی .

احمد وفیق پاشانک بو علمی تورکچیلکدن  
باشقه ، برده بدیی تورکچیلکی واردی . اویانک  
بوتون موبیللری ، کندیسک و عاقله سی فردلرینک  
البسلری عمومیتله تورک معمولاتندن کی . حق ،  
چوق سودیی کریمه سی اووریا طرزنده بر ترک  
آلق ایچین چوق اصرار کوستردیی حالده ،  
( اویمه تورک معمولاتندن باشقه برشی کیره منر )  
دیهرک بو آرزونک حصوله ممانت کوسترمشدی .  
احمد وفیق پاشانک باشقه بر اوورینالیه سی ده  
مولیه رک مضحکلرینی تورک عادتلینه آدایته ایتیه سی

و شخصلرک اسملری و هویتلری تورککلرک بر مک  
صورتیه تورکجه یه نقل ایتیه سی و ملی صحنه ده  
اویانمه سی ایدی .

دارالفنونک بر مدرس ی تورکچیلکک بو ایلك  
اساسلری قورارکن ، عسکری مکتبلرک ناظر لغنده  
بولنان شبقه قهرمانی سلیمان پاشاده ، تورکچیلکی  
عسکری مکتبلرینه صوقغه جالیشیوردی . سلیمان  
پاشانک تورکچیلکک ( ده کینی ) نک تاریخی مؤثر  
اولشدر دینه ییلیرز . چونکه مملکتیزده ایلك  
دفعه اوله رق چین منبعلرینه استناداً تورک تاریخی  
یازان سلیمان پاشا ، بو اثرنده بالخاصه ده کینی یی  
مأخذایدنیشدر . سلیمان پاشا ، ( تاریخ عالم ) لرینک  
مدخلنده ، بو اثری یچون یازمغه تشب ایتدیکنی  
ایضاح ایدرکن دیسورک ( عسکری مکتبلرینک  
نظارتنه کنجیه ، بومکتبلره لازم اولان کتابلرک  
ترجمه سی متخصصلره حواله ایتدم . فقط ، صره  
تاریخ کنجیه بونک ترجمه طریقیله یازدیریله مایه جفی  
دوشوندم . اوورپاده یازیلان بوتون تاریخ کتابلری  
یا دینزه یاخود ملتیزه ( تورککلرک ) حائده  
افتزاله دولودر . بو کتابلردن هیچ برسی ترجمه  
ایدیلوبده مکتبلرمرده اوقوندیریله ماز . بوسیه  
بناءً مکتبلرمرده اوقونه جق تاریخ کتابنک  
تألیفی بن اوزرمه آلدیم . وجوده کتیردیکم بو  
کتابده حقیقه مغایر هیچ بر سوزره راست کلک  
امکانی یوقدر . )

اووریا تاریخلرنده کی هونلرک چین تاریخنده کی  
هیونان نول اولدیفنی و بونلرک تورککلرک ایلك دده لری  
بولوندیفنی و اوغوز خانک هیونان نو دولتنک  
مؤسس ( مهته ) اولسی لازم کلدیکنی بزه ایلك  
دفعه اوکره من سلیمان پاشادر . سلیمان پاشا بوندن  
باشقه جودت پاشا کی لسانمزک صرفه دایر بر کتابده  
یازدی . فقط بو کتابه جودت پاشا کی ( قواعد  
عثمانیه ) آدینی ویرمه دی ، ( صرف تورکی ) نامنی  
ویردی . چونکه لسانمزک تورکجه اولدیفنی ییلیوردی .  
و عثمانلیجه نامیله اوج لساندن مرکب بر دیل  
اوله مایه جفی آکلامشدی . سلیمان پاشا ، بو  
خصوصده کی قناعتی ، ( تعلیم ادبیات عثمانیه )  
نامیله بر کتاب نشر ایدن رجائی زاده اکرم بکه  
یازدیفنی بر مکتوبده آچیقه میدان قویدی .  
بو مکتوبده دیسورک : « عثمانلی ادبیاتی » دیمک

دوغری دکلدن . ناصیل که لسانزده عثمانی لسانی و ملتزمه عثمانی ملتی دیمکده یا کلدن . چونکه «عثمانی» تعبیری یالکیز دولتمزک آدیدر . ملتزمک عنوانی ایسه یالکیز تورکدر . بناءً علیه ، لسانزده تورک لسانیدر ، ادبیاتزده تورک ادبیاتیدر .

سلیمان پاشا ، عسکری رشیدیلرند و قونق اوزره ، (اسماء تورکیه) ادلی کتابی ده ، عثمانلیجه نیک تأثیری آلتنده تورکجه کلرک اونوتولماهی مقصدیلر یازمشدی .

کورولیورکه تورکیلیکک ایلک باباری احمد وفیق پاشا ایلل سلیمان پاشادر . تورک اوجاقلرند و سائر تورکی مؤسسسلرده بوابی تورکیلیک قوللا . غوزینک بویوک قطعه ده زسملرینی تعلیق ایتک ، قدرشناسلیق ایجابنددر .

تورکیاده عبدالحمید بوقدسی جریان دور دورمه چالیشیرکن ، روسیه ده ایکی بویوک تورکی یتیشیور دی . بونلردن برنجیسی (میرزا فتح علی اخوندوف) درکه آذری تورکیه سنده یازدینی اورینثال مضحکلر بوتون اوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلشدر . ایکنجیسی قریمده (ترجان) غزته سنی چیقاران (اسماعیل غاسپرینسکی) درکه تورکیلیکده کی شعاری (دیلده ، فکرده وایشده برلک) ایدی . ترجان غزته سنی شمال تورکری آکلادینی قادیار شرق تورکریله غرب تورکری ده آکلاردی . بوتون تورکری عینی لسانده برلشمه لریک قابل اولدیغه بوغزته نیک وجودی جانلی بردیلیدی .

عبدالحمیدک صوکل دورنده ، استانبولده تورکیلیک جریان تکرار اوپانمغه باشلادی .

روسیه دن استانبولده کلن حسین زاده علی بک طینه ده تورکیلیک اساسلرینی آکلایوردی . (توران) اسمنده کی منظومه سی ، پانتورانیزم مفکوره سنک ایلک تجلیسی ایدی . یونان حربی باشلادینی صیره ده ، تورک شاعری محمد امین بک :

بن برتورک ، دیم ، جنسم اولور

مصر اعلیه باشلایان ایلک شعرینی نشر ایتدی . بواکی منظومه تورک حیسانده یی بر انقلابک باشلایه جینی خبر ویریوردی . حسین زاده علی بک روسیه ده کی ملیت جریانلریک تأثیریلر تورکی اولمشدی . بالخاصه ، ده اقلولزده ایکن ، کورجی کنجیلرندن صوکلدرجه ملیتپور اولان برآرقداشی اوکا ، ملیت عشقی آشیلامشدی .

تورک شاعری محمد امین بک ، تورکیلیک آشیلایان - موی الیهک پیانانته کوره - شیخ جمال الدین افغانیدر . مصرده (شیخ محمد عبده) ی ، شاک تورکری آرمسنده (ضیاء الدین بن فخر الدین) ی یتشیرن بو بویوک اسلام مجددی ، تورک وطننده محمد امین بی بولهرق خلق لسانده ، خلق ورنده ملیتپورانه شعرل یازمه سنی توصیه ایتشدی . تورکیلیکک ایلک دورنده (ده کینی) تاریخنک

موثر اولدیغی کورمشدک . ایکنجی دورنده ده (له تون قهون) ک (آسیا تاریخنه مدخل) عنوانی کتابنک بویوک تأثیری اولدی . نجیب عاصم بک برچوق علاولرله بو کتابک تورکله عائد اولان قسمتی تورکیه یه نقل ایتدی . نجیب عاصم بکک بو کتابی هر طرفده تورکیلیک دائر تمالار اوپاندیردی . احمد جودت بک (اقدام) غزته سنی ، تورکیلیکک براورغانی حالته قویدی . امرالله افندی ، ولد چلی و نجیب عاصم بک بوتورکیلیکک ایلک مجاهدیلر .

فقط ، اقدام غزته سی اطرافنده طویلانان بو تورکیلردن بالخاصه ، فؤاد رائف بکک ، تورکیه یی ساده لشدیرمک خصوصندن یا کلدن بر نظریه یی تعقیب ایتیه سی ، تورکیلیک جریاننک قیمتدن دوشمه سنه سبب اولدی . بو یا کلدن نظریه (تصفیه جیلک) فکریدی .

تصفیه جیلک ، لسانزدن عرب ، عجم جندلرندن کلش بوتون کلهری چیقارهرق ، بونلرک برینه تورک جندلرندن دوغمش اسکی کلهری ، یا خود تورک جندلرندن یی ادا تیرله یایله جق یی تورک کلهرینی اقامه ایتکدن عبارتدی . نظریه نیک فعلی تطبیقاتی کوسترمک اوزره نشر اولونان بعض مقاله لرومکتوبلر ذوق صاحبی اولان اوقویوجیلری نیکسیندیرمک باشلادی . خلق لساننه یکمش اولان عربی و فارسی کلهری ، تورکجه دن چیقارمق ، بولسانی اک جانلی کلهرلندن دینی ، اخلاق ، فلسفی تمبیرلرندن بحرورم ایدمکدی . تورک جندلرندن یی یایلان کلهر ، صرف قاعده لری هر ج و مرج ایدمکدن باشقه ، خلق ایچین اجنبی کلهرلندن ده یا یانجی ، ده ا مجبولدی . بناءً علیه ، بو حرکت لسانزی ساده لکه ، وضوحه دوغرو کونوزمک یرده ، مغلقته وظلمته دوغرو کوتوریوردی . بوندن باشقه ، طبیعی کلهری آتهرق اولنرک برینه صنعی کلهرل اقامه سنه چالیشدینی ایچین ، حقیق برلسان برینه صنعی برتورک اسپه راتوسنی وجوده کتیریوردی .

مملکتک احتیاجی ایسه ، بویله بریایه اسپه رانتویه دکل ، سلیدی و آکلادینی مونس و غیرصنعی کلهرلندن مرکب بر مفاهمه واسطه سنه ایدی . ایشه ، بوسیدن دولای اقدامده کی تصفیه جیلک جریاندن ، قائده برینه مضرت حصوله کلدی .

بوصیره ده طینه ده تشکل ایدن کیزلی برانقلاب جمعیتنده (پان تورکیزم ، پان اوتومانیزم ، پان اسلامیزم) مفکوره لرلندن هانکیسی ده ا زیاد شایته موافق اولدینی مناقشه ایدیلور . بوناقشه ، آروپاده کی ومصرده کی کنج تورکله ده انتقال ایدرک بعضلری پان تورکیزم مفکوره سنی ، بعضلری ده پان اوتومانیزم مفکوره سنی قبول ایتشلردی . اوزمان مصرده چیقان (تورک) غزته سنه (علی کال) ، (عثمانی اتحادی) فکرینی ایلری سوردرکن ،

آپشورا اوغلی بوسف بکل فریدک (تورک اتحادی) سیاستنی توصیه ایدیورلردی .

بوصیراده حسین زاده علی بک استانبول و آغا اوغلی احمد بک پارسندن باکویه کلشدر و اوراده مجاهده ایچین آل الله ویرمشلردی . طویجی باشیفده بونلره التحاق ایتدی . بواوج ذات اوراده اوزمانه قادیار حاکم بولونان سنیک و شیمیک اختلافلرینی ازاله ایدرک تورکک واسلا . ملتی جامعه لری اطرافنده بوتون آذربایجانلیری طویلامغه چالیشدیلر .

۲۴ تموز انقلابندن سوکرا تورکیاده عثمانلیق فکری حاکم اولمشدی . بوانشاده انتشاره باشلایان (تورک درنی) مجموعه سنی ، کرک بوسیدن ، کرک ینه تصفیه جیلک جریاننه قایلیمه سندن دولای هیچ بررغت کورمیدی .

۳۱ مارتدن سوکرا ، عثمانلیجیلیق فکری اسکی نفوذنی غائب ایتک باشلادی . وقتیه عبدالحمید اسلام اتحادی فکری ویرمش اولان آلمان قیصری بوفرصدتن استفاده ایدرک ، سلطان احمد میداندن (اسلام اتحادی) نامنه بر میتینگ یاپدیردی . بوکوندن اعتباراً ، مملکتزده کیزلی (اتحاد اسلام) تشکیلاتی یایلمغه باشلادی . کنج تورکک عثمانلیجی و اتحاد اسلامجی اولق اوزره ایکی معارض قسمه آیرلمغه باشلادیلر . عثمانلیجیلر قوزمو بولیت ، اتحاد اسلامجیلر ایسه اولترامونتن ایدیلر .

هر ایکی جریان ده مملکت ایچون مضردی . بن ، ۱۳۲۶ قونفره سننده سلایکده مرکز عمومی اعضالغنه انتخاب اولوندی صیراده سیاسی احوال بوسرکزدیددی .

بوصیراده ، سلایکده (کنج قلملر) اسمنده بر مجموعه چیقوردی . مجموعه نیک سر محردی علی جانب بکل برکیجه بیاض قوله باغچهنده قونوشیوردق . بوکنج بکا مجموعه سنک لسانده ساده لکه دوغرو برانقلاب یایمغه چالیشدینی ، عمر سیف الدینک بوجاهده ده بيشوا اولدینی آکلادی . عمر سیف الدینک لسان حقتده کی بوفکرلری تمامیلریم قناعلرله موافق ایدیوردی . کنجلیکده طاش قشله ده مجبوس بولوندی صیراده ، نفرلرک ملازم اوله (اول ملازم) ، ملازم ثانی یه (ثانی ملازم) ، طرابلس غربیه (غرب طرابلس) ، طرابلس شامه (شام طرابلس) دیمه لری بنده شو قطعی قناعتی اوپاندیرمشدی .

تورکیه یی اصلاح ایچین بولساندن بوتون عربی و فارسی کلهری دکل ، عموم عربی و فارسی قاعده لری آتمق . عربی و فارسی کلهرلردن تورکیه سی اولانلری ترک ایدرک ، تورکیه بولوما یانلری لسانده ابقا ایتک . بوقکره دائر بعض یازیلر یازمش ایسه مده ، نشرینه فرصت بولامشدم . ناصیلکه تورکیلیک حقتده یازی یازمغه هنوز بر فرصت الویرمه مشدی .

داھا اون بىش ياشىدىدە ايكن احمد توفيق پاشانىك (هجى ١٢٨١) سى ايله ساليان پاشانىك (تارىخ عالم) ى بىدە تورجىلىك تمايلارنى دوغورمىشى. ٣١٢ دە استانبولە كىدىكم زمان ايلك آلدېم كىتاب لەئون قاهونك تارىخى اولمشى. بو كىتاب عادتا پانتور كىزم مفكورەسىنى تشويق ايتك اوزرە يازىلىش كىيدىر. اوزمان حسين زاده على بىكە تماش ايدەرك، تورجىلىك حقنەدىكى قىناغلىرىنى اوكرەنىوردىم.

خلاصە، اون ىدى اون سىكز سەنەدىرى تورك ملتىك سوسىولوژىسىنى وپسىقولوژىسىنى تىقنىق ايچىن صرف ايتىدىكم مساعىنىك محصورلارنى قىمامك ايچىندە استىف ايدىلىش دورىوردى. بوللىرى ميدانە آتمق ايچىن يالكنز بروسىلەنك ظەورنىە احتىياج واردى. ايشتە، كىنج قىلمىردە عمر سيفالدىنىك باشلامش اولدىنىى مجاھدە بوسىلەپى احضار ايتىدى. فقط بن لسان مسئلەسىنى كافى كورمەيەرك تورجىلىكى بوتون مفكورەلەيە بوتون پروغرامىلە اورتەيە آتمق لازم كىدىكى دوشۇندىم. بوتون بوفىكرلرى احتوا ايدىن (توران) منظومەسىنى يازەرق كىنج قىلمىردە نشر ايتىدە. بومنظومە، تام زمانىندە انتشار ايتىشىدى.

چونىكە، عثمانلىچىلقدن دە، اسلام اتحاد جىلغىندە مەلىكەت ايچىن تەلىكەل دوغەجنى كورەن كىنج روحلر قورتارىچى بومفكورە آرييورلدى. توران منظومەسى بومفكورەنك ايلك قىويلجىمى ايدى. اوندن صوكرە، مەتاباً بومنظومە دەئى اساسلىرى شرح و تفسىر ايتىكە اوغراشدم. توران منظومەسىندىن صوكرە، احمد حكمت بك (آلتون اوردو) مقالەسىنى نشر ايتىدى. استانبولە (تورك يوردى) مجموعەسىلە (تورك اوجاڭى) جىمىتى تشكىل ايتىدى. خالە خام (بى توران) ادلى رومانىلە تورجىلىكە بويوك برقىمت وىردى. حمدالله صبىجى بك تورجىلىكك فعال برزىسى اولدى، اسملىرى يوقايدە كىن ياخود كىمەن بوتون تورجىلر، كرك تورك يوردىدە كرك تورك اوجاغىندە برلشەرك برابر چالاشدىلر. كوربىلى زاده فؤاد بك (توركىيات) ساحەسىندە بويوك برمتبىجر وعالم اولدى. علمى اثرلەيە تورجىلىكى تنوير ايتىدى.

يعقوب قەدرى، يىچى كال، فالخ رفقى، رفىق خالە، رشاد نورى بكار كى نائىرل واورخان سىبى، فاروق نافەد، يوسف ضيا، حكمت ناظم، والا نورالدين بكار كى شاعىرل بى تورجىلەي كوزللىشىر. دىلر. مفىدە فرىد خانمەدە كرك قىمەتلى كىتابلەيە، كرك پارسەدىكى يوكسك قونفرانسلىلە تورجىلىكك يوكسەسەنە بويوك ھمتل صرف ايتىدى.

تورجىلىك عالمى بويون او قەدر كىنىشلە مشدركە بوساحەدە چالاشان صنەتكارلرلە علم اداملىرىنىك ھېسنىك اسملىرىنى صامىق جلدلرلە كىتابلرە محتاجدەر. يالكنز تورك معمارلغىندە معمار كال بى اونوتماق

لازمدر. بوتون كىنج معمارلرلر تورجىلى اولەسىندە مومى ايلەك بويوك برتائىرى واردىر. مع مافىە، تورجىلىكك دائر بىتون بوحر كىتلر عقىم قالەجقدى، اكر توركلىرى تورجىلىك مفكورەسى اطرافىندە برلشەرك بويوك برانقراس تەلىكەسىندىن قورتارمە موفىق اولان بويوك بر داھى ظەور ايتەسەيدى! بويوك داھىنىك اسمى سوسىلەمە حاجت يوق. بىتون جەھان بويون غازى مصطفى كال پاشا اسمى مقدس بركە عبد ايدرك ھران حرمتلە آققدەدر. اولجە تورك يادە، تورك ملتىك ھىچ بر موقىمى يوقىدى. بويون، ھرقى تورك كىدەر. بويون پرافەكى حاجىت تورك حاجىتىدەر، سياستەدە، حرىدە، اقتصاددە ھىپ تورك خلقى حاجىدەر، بوقدر قىلغى و بويوك انقلابى بايان ذات تورجىلىكك كىيوك آدمىدەر. چونكە دوشونمك وسويلەمك قولايىدەر. فقط، بايقى وبالخلاصە موفىقىتە نىجەلندىر مەرك چوق كوجدر.

ضىيا كرك آب

## تەنقىت

«آيزىلقلر» مناسىبتىلە [۱]

روشن اشرفى

آھ نە كوزل، نە معنالى، نە علوى ايدى او «آيزىلق» كونلرى... او كونلردەكە، نىم كوز ياشلرم برشەيد قانى كى آقاردى؛ سنىك سىسكىدە كىنج يىككىلرلر نەرسەندىن بررەشە واردى واطرافىزدەكى چەرملر، ھىپ، ياقلا. شان بر الھى حادثەنك علامەلرى كىيدى وھىر خطوۋەن ظفرلە ھىمىك اورتەسىندە ويا تەپەلە براوچوروم آرەسىندە تەلىكەلى بر آتلايشىدى. بر تەپە، براوچوروم... مەلىكەت، وطن دىدىكىمىز بر، مجرد، بو ايكى شىدن مەرك برسطىح مائىل دىكىمى ايدى؛ وىنە بونك ايچىن دىكىمىدە، بورادە حىياتىك معناسى يوارلاقمەلە طيرمانمق اورتەسىندە او كولماز بر مجادەلدەن، صوكى كىمىز بر دىدىشمەن و آراسىرا آلەرمىزك، دىزىلرمىز قانىلە بونالانان برامىد قاينىغانغىن عبارتدى؟

آھ نە كوزل، نە معنالى نە علوى ايدى او «آيزىلق» كونلرى، دىركن، كىك زىادە او كونلرلر بو محتىلى طرفلىرىنى خاطرلايورم. ھانى، ھر آنە بىنەنك جىكە كىدن بر سوارىيى آ كىدىرىنى؛ ھانى آقشام اوزەرلى تارلا.

[۱] روشن اشرف بىكە بونام، ايتىندە نشر ايتىدىكى برنثر مجموعەسىدەر.

لرندىن اولرىنە دونلرلر بر مەھاجر قافلەسىنە بىكزەدىكى وھىر ساعىتك يا بر انتظار، يا بر وداع وياخود سادەجە بر قرە خبر ساعىتى اولدىنى كونلر يوقى ايدى، ايشتە، اونلرى خاطرلايورم، ھىپ اونلرى اوزلە. يورم. واقعا سنىك كىتابكەدە او كونلرلر كىك آجى طادلىرىن، كىك حادىلرلرلرلر، او كونلرلر بوتون او «سرت وچىن» قونلرىنى تىكرار قانە قانە ايچىمك مەكىدەر؛ فقط نە يازىق كە روھىز آرتق «انزوا ايچىندەكى ندا» لره بىلە سىس ورمىەجك قىدر صاغىدەر.

«چاك قايا» نىك، داللىرى «كىك سورولرىنى آ كىدىران» قىشلق آغاچلىرى آرەسىندىن تىكرار استانبولى تىخىلە مجاللىك وارمى؛ نە مەكىن! بىكە، «مىنارلرى ايلغاز داغلرندەكى چاملر قىدر يوكسك» شەرك او كىندە او موزلرى صارصىلەرق، ھىچقەرە ھىچقەرە آغلایان تورك نقرىنى بىلە اونوتدك؛ بىكە، اونك بوجوشقون عشقى بىلە، سكا، شىمىدى، چوجو قىچە كورونەجك قىدر ناپلەدر. بىليورم. اوزماندىن برى قاچ كره، اوزلەدىك برلرە قاووشىقدىن صوكرە، ايچىكەن «بومىدى؟» دىدك بر «انكىسار خىال» بىكزەن بويكى دىكى كىمەسەيە آچىغە جىسارت ايدەمدك. مادامكە، شىدا بر غربت يولجىسى ايدك؛ مادامكە، مثنوى شاعىرىنىك «نى» نەن دىھا محرق بر سىسلە «آيزىلقلردىن شكايت» ايتەسنى بىلەك، سويلە، بوندن صوكرە ھانىكى دىيارك ھانىكى يارك حىسرتى چىكەجىز؟ او ذاتاً موجودمىدەر؟ يوقسە روھىزك سلاقتى ايچىن، اونى يىكىدن ياراتمىقى لازم كەچىكەر؟ «روھىزك سلاقتى ايچىن» دىيورم: زىرا، يىكى بر حىسرت اودىلە. يانماياچى روھىك بزه لزومى يوقدر ونام بر وصالك غناسى اونك ايچىن بر ھىمىدەر.

توكلى دورك كى بويوك شاعىرى:

بىم كوكلم قىش كونى آج

قالان بىل كى محتاج..

دىمەش؛ چونكە بوتون كوزل ويايىق شىلرلر مەنبى بو آچىلقدەدر و بىلدىل دوغىچە مطلقا صوصاچقدەر. تورك دىھاسنىك يكانە الھام مەنبى «داعالصلە» دىدىكىمىز او علوى غمىدەر؛ لىكن كىتابكك اوتوزنجى صىفەسىندە ذ كر ايتك قىدر شناسلغىندە بولندىغك:

بن غربتە دىكلم

غربت بىم ايچىمدە..